

УДК 711.4.011:33.004 (A0433)

МЕТОДИКА ЕКСПРЕС-ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ВОДНОЇ ГАЛУЗІ*Сєвка В.Г., Іванов М.Ф., Мельникова О.С.*

Запропоновано методику проведення переддіагностичних досліджень на основі експрес-діагностики як дієвої процедури економічної діагностики. Методика базується на системі досліджень, що ідентифікують стан об'єкту та враховують специфічні умови його функціонування. Визначено напрямки та методи комплексної системи економічної діагностики, за результатами якої можливо побудувати діагностичну карту підприємств і діагностичний профіль стану водного господарства, а також розробити програму оздоровлення підприємств галузі водопостачання та водовідведення.

Ключові слова: економічна діагностика, водне господарство, природні монополії, комунальне підприємство, територіальна громада, експрес-діагностика, модель

Трансформаційні процеси в національній економіці та кардинальні зміни умов господарювання на всіх її рівнях, значно розширили функціональне поле аналізу діяльності підприємств, наповнили його новим змістом. Серед якісно оновлених способів дослідження діяльності суб'єктів господарювання належне місце має займати економічне діагностування.

Цільове призначення діагностики полягає в ідентифікації об'єкту, визначенні його особливостей з різних боків і встановленні можливих запобіжних дій щодо негативних процесів та явищ, які можуть супроводжувати об'єкт у ринковому середовищі.

Актуальність теми полягає у необхідності визначення дієвої процедури економічної діагностики, як системи досліджень, що ідентифікують стан об'єкту та враховують специфічні умови його функціонування. Оскільки водне господарство має особливості в природно-кліматичних, ландшафтних, демографічних, екологічних, організаційно-економічних, правових, адміністративно-територіальних аспектах та особливу роль в розвитку регіону, то використання класичних підходів до аналізу діяльності підприємств не дає повної інформації щодо їх стану. Більш того, існуюча системна криза водної галузі вимагає визначення напрямків її подолання, що можливе лише після встановлення «діагнозу». Основний масив підприємств галузі водопостачання та водовідведення складають комунальні підприємства. Як власність територіальної громади вони повинні забезпечувати населення належним рівнем послуг та ефективно здійснювати свою діяльність. Підприємства водної галузі є природними монополіями. Всі перелічені фактори підкреслюють необхідність створення комплексної системи економічної діагностики, за результатами якої стає можливим побудова діагностичної карти підприємств і діагностичного профілю стану водного господарства в цілому, а також розроблення програми оздоровлення підприємств галузі водопостачання та водовідведення.

Метою дослідження є обґрунтування напрямків проведення економічної діагностики діяльності підприємств міського господарства.

Для досягнення поставленої мети окреслено та вирішено комплекс завдань: встановлено зміст економічної діагностики та обґрунтовано особливості її застосування для підприємств водного господарства; обґрунтовано методику експрес-діагностики для підприємств водної галузі; визначено напрямки діагностування підприємств водної галузі; запропоновано систему показників економічної діагностики діяльності підприємств водного господарства.

Теоретичні та методологічні підходи до визначення економічної діагностики [1-6] містяться в роботах Вартанова А.С., Дмитриєвої О.Г., Глазова М.М., Баранникова А.Ф., Бердникової Т.Б., Гетьман О.О., Шаповал В.М., Євдокимової Н.М., Кірієнко А.В., Зуб А.Т., Клейнер Г.Б., Смоляк С.А.. Комплекс досліджень вчених дав змогу сформулювати визначення економічної діагностики, предмету та об'єкту, систему методів діагностики, сфери застосування, напрямки, але всі ці підходи запропоновані для господарюючих суб'єктів у конкурентному середовищі і не враховують особливості діяльності підприємств, що функціонують як природні монополії та є підзвітними територіальній громаді.

Економічна діагностика [5] ґрунтується на певному акценті, який породжує слідство (комплекс прогнозних рішень). Невірний діагноз може спричинити за собою посилювання негативної ситуації. Разом з тим, не можна ухвалити рішення з ліквідації дисфункцій економічної системи без вірно встановленого діагнозу. Формування карти дисфункцій економічного стану підприємств міського господарства має містити такі позиції: визначення ознак «хвороби», відхилення отриманих результатів від встановлених критеріальних значень, що складає основу економічної діагностики. Визначення типових ознак можливих економічних станів від надійності до кризовості дозволяє обґрунтовано підійти до опису суб'єкта господарювання, що вивчається. У свою чергу, набір типових ознак дозволить проводити всебічну оцінку економічної ситуації, що склалася, і виявляти порушення в роботі. Досягається це завдяки конкретизації типових ознак за допомогою формування системи кількісних і якісних показників. Склад показників повинен забезпечити всебічність діагностики і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки []. Крім того, в процесі діагностики відбувається вибір адекватних методів вимірювання виділеної системи показників.

Логічним розвитком цього процесу виступає обґрунтування і встановлення для кожного виділеного показника рівнів, що рекомендуються, і діапазону значень, що дозволяє розглядати систему показників як своєрідні індикатори прояву невідповідностей (порушень) в роботі суб'єкта господарювання. Такий підхід робить можливим активно використовувати в діагностиці механізм економічного експрес-обстеження. За допомогою такої технології відбувається виявлення і ідентифікація відхилень в роботі.

Далі визначається характер виявлених відхилень, що, у свою чергу, дозволяє перейти до визначення спрямованості причинно-наслідкових зв'язків між цими відхиленнями. Для цього здійснюється оптимальна деталізація показників, що вивчаються. На даному етапі виявляється склад чинників, що мають вплив на процеси і явища, які дають можливість поставити чіткий і правильний діагноз. Дані оцінки чинників є основою вибору зі всього розмаїття чинників найбільш значущих, регулювання яких дає максимальний ефект в зміні результатуючих показників. Саме ці вирішальні чинники складають основу постановки об'єктивного діагнозу. Далі проводиться документальне оформлення результатів діагностики – складається діагностична картка - і поповнення банку даних про господарські ситуації, що найчастіше зустрічаються.

Головним достоїнством діагностики і її відмінною особливістю як наряду дослідження є використання економічних експрес-обстежень [2] в якості інструменту виявлення порушень, відхилень, диспропорцій в роботі економічного об'єкту. Доцільність цього багато разів підтверджується відповідною практикою в багатьох областях знань. Для економіки це поки що якісно новий момент.

Для здійснення економічної діагностики доцільним є проведення експрес-діагностики. Встановлення обсягів та напрямків економічної діагностики підприємств водної галузі визначається за допомогою інтегрального показника, що враховує:

- 1) параметри особливості галузі як природної монополії, підприємства водного господарства як власності територіальної громади та специфіки міста, на території якого воно функціонує;
- 2) параметри відповідності встановлених тарифів обсягам та якості наданих послуг;
- 3) критерій цінності підприємства для власника комунального підприємства – територіальної громади.

Врахування вказаних критеріїв необхідно для встановлення комплексу та методів діагностичних процедур щодо підприємства водного господарства.

Перший параметр, що формує особливості комунальної галузі за територіальним принципом розраховується за наступною формулою:

$$K_1 = \frac{H_e \times T + c}{O_n}, \quad (1)$$

Де H_e – обґрунтована норма споживання послуг за національними стандартами (для водного господарства – це норма споживання води та її відведення, м^3);

T – кількість членів територіальної громади, що є власником досліджуваного об'єкту (населення міста, осіб);

c – параметр, що враховує специфіку території, міста (розгалуженість мереж, технічний стан, втрати води);

O_n – фактичний обсяг наданих послуг комунального підприємства, m^3 .

Другий параметр, що визначає рівень якості та обсягу послуг, відповідність фактичним тарифам та задоволеність споживачів в цих послугах:

$$K_2 = \frac{\Phi_m}{f(O_n; Y_n; PP)}, \quad (2)$$

Де Φ_m – фактичний рівень тарифу, грн. за одиницю послуг (m^3);

O_n – фактичний обсяг наданих послуг комунального підприємства, m^3 ;

Y_n – якісний рівень послуг підприємств водного господарства;

РП – рівень заборгованості споживачів перед постачальниками послуг з водопостачання та водовідведення, грн.

Третій параметр враховує рівень вартості майна територіальної громади та є індикатором стану підприємств:

$$K_3 = \frac{BP}{BK}, \quad (3)$$

Де ВП – рівень наданих послуг з водопостачання та водовідведення, грн.;

ВК – вартість власного капіталу підприємства комунальної галузі.

На основі розрахованих показників формується інтегральний показник, що визначає напрямки та глибину діагностичних процедур.

$$I = f(K_1, K_2, K_3) \quad (4)$$

Виявлення дисфункцій та формування прицільного діагнозу засновується на встановлених напрямках економічної діагностики діяльності підприємств галузі водного господарства. Рекомендована експрес-діагностика дає можливість встановити прицільний діагноз для підприємств водної галузі. Розрахунок показників в якості їх апробації здійснювався на матеріалах комунальних підприємств водного господарства Донецької області. Діагноз систем водопостачання Донецької області по основним показникам експрес-діагностики відображає кризовий стан водопровідно-каналізаційного господарства Донецької області. Враховуючи високе соціально-економічне значення даної галузі комунального господарства для всього регіону, водогосподарський сектор вимагає особливої уваги і невідкладного вирішення накопичених проблем усіма доступними засобами.

Обговорення результатів діагностики здійснювалося в рамках круглого столу представників обласної державної адміністрації, місцевих органів влади та керівників експлуатуючих організацій мережі водопостачання і водовідведення. Пропозиції, що виникли, були детально проаналізовані і систематизовані у наступних напрямках: енергозбереження; підвищення надійності роботи окремих елементів і в цілому; скорочення непродуктивних витрат води; економія водних ресурсів; покращення якості послуг; впровадження нових технологічних прийомів, що забезпечать необхідну якість очистки стічних вод та економію електроенергії; вирішення питання обробки та утилізації каналізаційних осадів; визначення схеми водопостачання та схеми очищення природних вод для малих населених міст.

На основі результатів, проведеної економічної діагностики, формуються діагностичні картки підприємств і діагностичний профіль галузі. Картка операційних дій містить всі необхідні для реабілітації і подальшого розвитку систем водопостачання заходи, мають бути поділені на два етапи: невідкладні заходи; заходи на перспективу, які передбачають створення сталої тенденції до покращення роботи систем водопостачання і водовідведення й забезпечення умов для можливості їх самостійного часткового інвестування в розвиток цих систем. Вирішення поставленої проблеми можливе лише у комплексі.

ВИСНОВКИ

В якості висновку запропоновані пріоритетні напрямки економічної діагностики підприємств комунального господарства, що враховують стратегічні цілі структурної перебудови економіки та реформування житлово-комунального господарства:

- встановлення ролі і значення комунального підприємства у соціально-економічному розвитку міста, регіону;
- вимірювання права (та чинників, що його визначають) територіальної громади володіння майном комунального підприємства;
- визначення ролі комунального підприємства у формуванні прибуткової частини бюджету міста, участі у формуванні місцевих фінансових ресурсів;
- встановлення відповідності якості комунальних послуг, повноти їх надання діючим тарифам та нормам у цій сфері;
- пошук нових факторів і резервів інвестиційно-інноваційного розвитку;
- визначення місця в формуванні безпечного екологічного середовища;
- участь у створенні техніко-технологічного забезпечення розвитку міста;
- сприяння з боку комунальних підприємств у формуванні позитивного іміджу міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранников А. Ф. Методы диагностики и определения эффективности организационных систем. — М.: ГГУ, 1999. — 136 с.
2. Бердникова Т. Б. Анализ и диагностика финансово хозяйственной деятельности предприятия. — М.: Издательский дом ИНФРА-М, 2001. — 321с.
3. Вартанов А. С. Экономическая диагностика деятельности предприятий. - М.: «Финансы и статистика», 1991. — 81 с.
4. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економічна діагностика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К.: Центр навч. літератури, 2007.- 411 с.
5. Глазов М. М. Диагностика предприятий: Новые решения. - СПб.: Изд. СПбУЭФ, 1997. -145 с.
6. Дмитриева О.Г. Региональная экономическая диагностика. - СПб.:Изд. СПбУЭФ, 1992.— 276 с.